Інститут економічних досліджень та політичних консультацій

Німецька консультативна група

Серія консультативних робіт [PP/03/2012]

Зміни в торговельному режимі Росії та їх наслідки для України

Вероніка Мовчан, Рікардо Джуччі

Берлін/Київ, травень 2012 року

Про Інститут економічних досліджень та політичних консультацій

Інститут економічних досліджень та політичних консультацій (ІЕД) – провідний український аналітичний центр, що спеціалізується на економічних дослідженнях та консультаціях з питань економічної політики. ІЕД був заснований у жовтні 1999 року провідними українськими політиками та Німецькою консультативною групою з питань економічних реформ.

Місія ІЕД - вироблення альтернативного погляду на ключові проблеми суспільного та економічного розвитку України. В рамках місії ІЕД націлює свою діяльність на надання висококваліфікованої експертної оцінки в галузі економіки й кономічної політики, на формування громадської думки шляхом організації відкритого публічного діалогу, на сприяння розвитку економічних та суспільних наук і стимулювання розвитку дослідницької спільноти України.

Інститут економічних досліджень та політичних консультацій
Рейтарська 8/5-А,
01030 Київ, Україна
Тел: +38 044 / 278 63 42
Факс: +38 044 / 278 63 36
institute@ier.kiev.ua
http://www.ier.kiev.ua

Про Німецьку консультативну групу

Німецька консультативна група з питань економічних реформ працює в Україні з 1994 року, консультуючи український уряд та інші державні органи, такі як Національний банк України, по широкому колу питань економічної політики і розвитку фінансового сектору. Наші аналітичні роботи презентуються і обговорюються під час постійних зустрічей з посадовцями високого рангу. Група фінансується німецьким Федеральним міністерством економіки і технологій у рамках програм TRANSFORM та наступних після неї програм технічної допомоги.

Німецька консультативна група
З питань економічних реформ
c/o BE Berlin Economics
Schillerstr. 59
D-10627 Берлін
Тел: +49 30 / 20 61 34 64 0
Факс: +49 30 / 20 61 34 64 9
info@beratergruppe-ukraine.de
http://www.beratergruppe-ukraine.de

© 2012 Німецька консультативна група

© 2012 Інститут економічних досліджень та політичних консультацій

Всі права захищені.

Зміни в торговельному режимі Росії та їх наслідки для України

Резюме

Російська Федерація завжди була стратегічним торговельним партнером України. Нещодавно Росія відновила свою роль найбільшого торговельного партнера України, змістивши ЄС на друге місце. Однак торговельні відносини між країнами залишаються на неоптимальному рівні, страждаючи від обмеженої сфери застосування зони вільної торгівлі (ЗВТ) та виключень з режиму вільної торгівлі, а також численних торговельних конфліктів.

Зараз відбуваються дуже важливі зміни в торговельному режимі Росії, що може суттєво вплинути на її торговельних партнерів, включаючи Україну. З одного боку, посилились регіональні інтеграційні процеси в рамках СНД завдяки створенню Митного союзу Росії, Білорусі та Казахстану та підписанню Угоди про ЗВТ між країнами СНД у жовтні 2011 року. З іншого боку, в грудні 2011 року Росія успішно завершила переговори щодо членства в СОТ і щонайпізніше до кінця серпня 2012 року має стати повноправним членом цієї організації.

Аналіз впливу цих змін на торговельні відносини України зі своїм східним сусідом показав, що вступ Росії до СОТ принесе суттєву вигоду для України. Торговельна політика Росії має стати прозорішою і більш передбачуваною. Вона відповідатиме міжнародним стандартам та практиці, що також застосовуються Україною. Крім того, вступ Росії до СОТ встановить спільну незалежну платформу для вирішення торговельних суперечок, що досить часто відбуваються у відносинах між країнами.

Вплив на Україну регіональних інтеграційних ініціатив в рамках СНД видається менш прямолінійним. Угода про ЗВТ між країнами СНД має ряд позитивних рис, у тому числі збільшення ясності і передбачуваності торговельного режиму та узгодженість з принципами СОТ. Проте Угода є неповністю збалансованою, і деякі з її положень, в разі ратифікації, можуть нашкодити участі України в інших регіональних торговельних інтеграційних ініціативах, таких як глибока і всеосяжна ЗВТ з ЄС.

Що стосується відносин з Митним союзом Росії, Білорусі та Казахстану, наявність двосторонніх угод про вільну торгівлю, а також майбутня Угода про ЗВТ між країнами СНД значною мірою нейтралізують для України наслідки його створення. Водночас Україна страждає від розширення заходів торговельного захисту, що застосовуються однією зі сторін МС, на всіх країн-членів Митного союзу, а також від наполегливого запрошення приєднатися до МС. Втім, членство Росії в СОТ може зробити Митний союз стабільнішим і більш передбачуваним торговельним партнером.

Отже, поточні зміни в торговельному режимі Росії, найвірогідніше, принесуть переваги для України, ніж нанесуть шкоду.

Автори

Вероніка Мовчан	movchan@ier.kiev.ua	+38 044 278 63 42
Рікардо Джуччі	giucci@berlin-economics.com	+49 30 / 20 61 34 64 0

Подяка

Автори бажають висловити свою вдячність кільком анонімним референтам за коментарі до цієї роботи. Звичайні застереження застосовуються.

Зміст

Резюме 3

Зміст 4

1. Вступ 1

2. Огляд торговельних відносин між Україною та Росією 1

2.1 Тенденції в сфері торгівлі 1

2.2 Торговельний режим 4

3. Останні зміни в торговельному режимі Росії і їх наслідки для України 5

3.1 Митний союз Росії, Білорусі та Казахстану 5

3.1.1 Огляд 5

3.1.2 Наслідки для України 7

3.2 Угода про ЗВТ між країнами СНД 8

3.2.1 Огляд 8

3.2.2 Наслідки для України 9

3.3 Членство Росії в СОТ 10

3.3.1 Огляд 10

3.3.2 Наслідки для України 12

4. Висновки 12

1. Вступ

Російська Федерація завжди була дуже важливим торговельним партнером України. Останнім часом Росія відновила свою роль найбільшого торговельного партнера України, змістивши ЄС на друге місце. Основною причиною цього стала висока вартість українського імпорту мінеральних продуктів, ціна на які суттєво зросла після введення формули ціноутворення в торгівлі газом. Росія також відіграє роль основного експортера українських товарів, частково тому що її економіка відновилась після кризи швидше, ніж економіка ЄС.

Торговельний режим з Росією визначається двосторонньою угодою про вільну торгівлю (ЗВТ), підписаною в 1993 році, а також низкою галузевих угод. Однак торговельні відносини між країнами залишаються на неоптимальному рівні, страждаючи від обмеженої сфери застосування ЗВТ та виключень з режиму вільної торгівлі, а також численних торговельних конфліктів.

Зараз відбуваються дуже важливі зміни в торговельному режимі Росії, що можуть суттєво вплинути на її торговельних партнерів, у тому числі Україну. Ці зміни включають:

- Створення Митного союзу між Росією, Білоруссю та Казахстаном
- Підписання Угоди про ЗВТ між країнами СНД
- Майбутнє членство в СОТ

Мета даної роботи – зробити першу оцінку впливу цих змін на торговельні відносини з Україною.

Решта роботи побудована таким чином. Розділ 2 присвячений огляду поточних торговельних відносин, у тому числі тенденцій у торгівлі та опису торговельного режиму. У Розділі 3 представлено аналіз змін в торговельному режимі та їх потенційний вплив на Україну. У Розділі 4 подано висновки.

2. Огляд торговельних відносин між Україною та Росією

2.1 Тенденції в сфері торгівлі

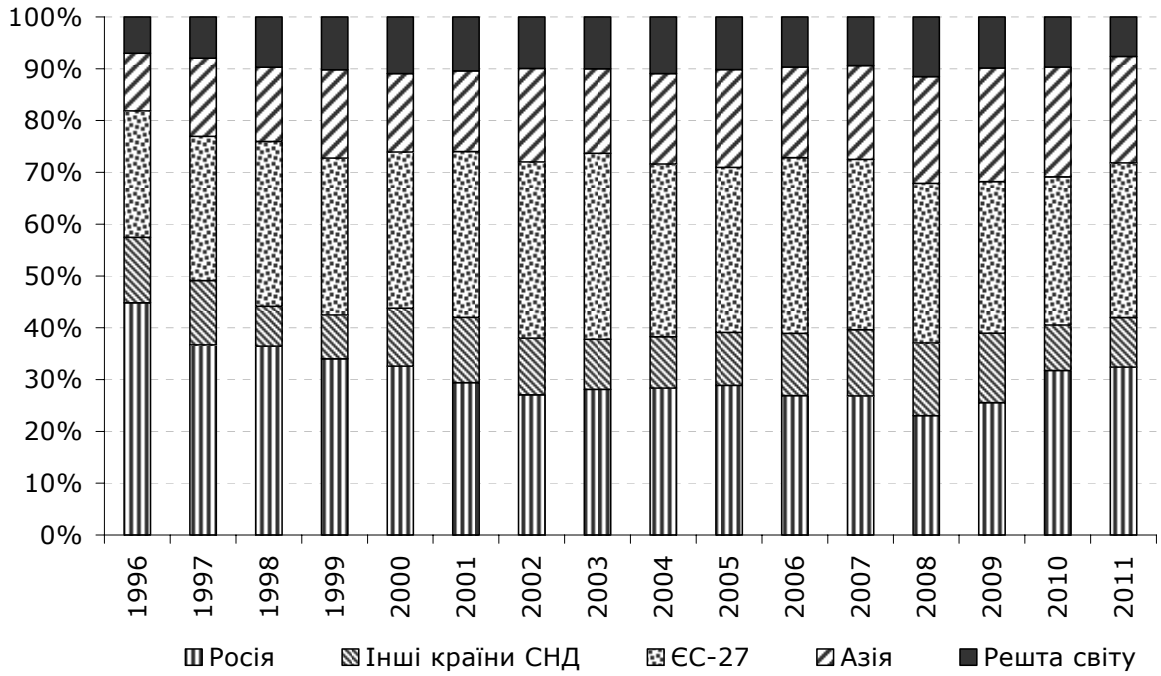
З 2008 року питома вага Росії як торговельного партнера України зростає (Рисунок 1). За даними Державної служби статистики України темп приросту товарообігу з Росією в 2011 році склав 37%, а частка Росії досягла 32,4% від загального товарообігу України. Це найбільша частка торгівлі товарами з Російською Федерацією з 2000 року. Для порівняння, товарообіг України з ЄС-27 зріс на 40% в 2011 році, а частка ЄС у загальному обсязі торгівлі в 2011 році становила 29,9%, посідаючи друге місце після Росії.

У 2011 році розширення номінальних показників експорту в та імпорту з Росії сповільнилось в порівнянні з попереднім роком, хоча залишилось вищим за історичний тренд (Рисунок 2). Темп приросту експорту товарів склав 47,6% дпр у 2011 році в порівнянні з 58,1% дпр у 2010 році (у доларовому виразі). В імпорті уповільнення було набагато помітнішим – з 67,7% дпр в 2010 році до 31,2% дпр в 2011 році в основному через уповільнення зростання імпорту мінеральних продуктів, особливо природного газу.

Структура торгівлі товарами з Росією протягом 2010-2011 років залишалася стабільною. В експорті переважали машини та транспортне обладнання, що складали більше третини загальної вартості. Основними категоріями експортної продукції стали залізничні або трамвайні локомотиви, рухомий склад та їх частини (група 86), що становили 16% від загального обсягу експорту товарів до Росії або майже половину від загального експорту машин і транспортного обладнання. Іншими важливими категоріями товарів експорту були товари промислового виробництва, в основному

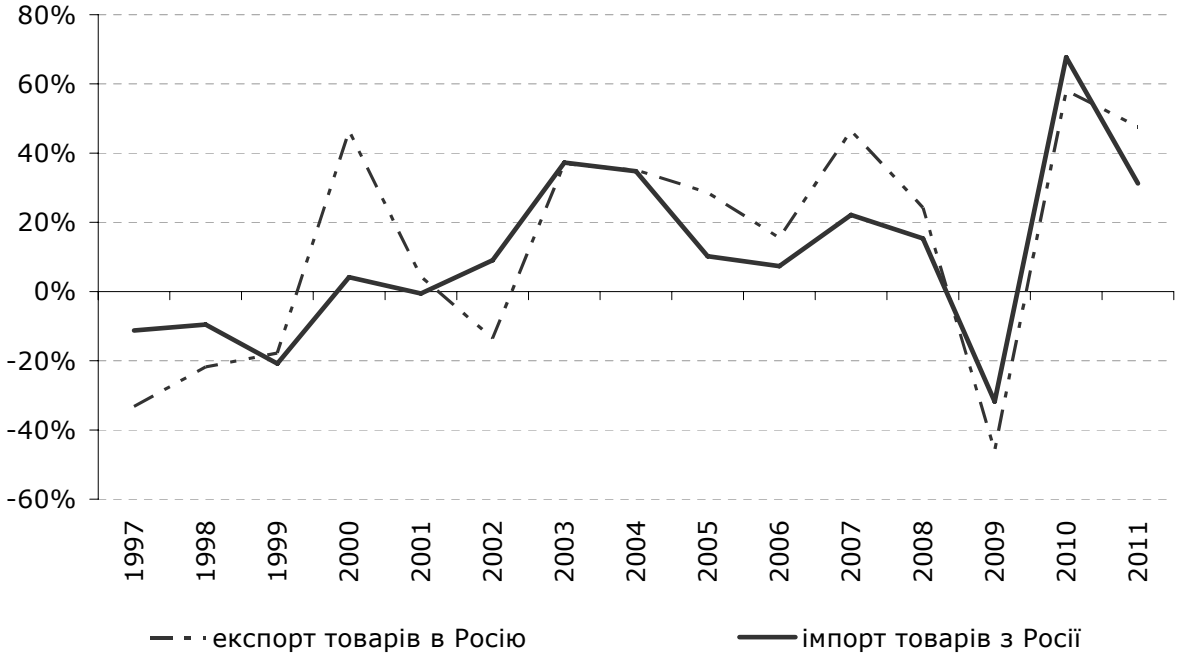
метали та виробів з них, а також продукти нафтопереробки (Таблиця 1). Мінеральне паливо, мастила і подібні матеріали склало дві третини від імпорту товарів.

Рисунок 1. Географічна структура товарної торгівлі України, 1996-2011 роки

Джерело: Укрстат

Рисунок 2. Темпи приросту експорту та імпорту товарів у торгівлі з Росією, 1997-2011 роки

Джерело: Укрстат

Таблиця 1. Товарна структура торгівлі з Росією, 2010-2011

	Експорт в Росію			*Імпорт з Росії*		
	2010	***2011***	***2011***	***2010***	***2011***	***2011***
	% від загальної вартості		***темп приросту, %***	***% від загальної вартості***		***темп приросту, %***
Всього	**100,0**	**100,0**	**47,6**	**100,0**	**100,0**	**31,2**
у тому числі						
Продукти і живі тварини	10,1	8,2	21,0	2,0	1,9	26,4
Напої та тютюнові вироби	1,9	1,0	-22,9	0,7	0,5	3,0
Необроблені матеріали, неїстівні, за виключенням палива	4,7	4,8	51,5	2,0	1,7	11,7
Мінеральне паливо, мастила та подібні матеріали	9,5	14,1	118,1	66,7	67,6	33,1
Тваринні і рослинні олії, жири та віск	1,7	0,8	-27,2	0,0	0,0	38,4
Хімічні речовини та подібна продукція	4,8	5,2	59,3	6,2	6,5	37,2
Промислові товари, класифіковані переважно за матеріалом	27,2	26,2	41,8	11,1	10,5	23,6
Машини і транспортне обладнання	35,5	35,6	47,9	9,9	9,8	30,0
Різні готові вироби	4,1	3,7	34,0	1,2	1,2	32,2

Джерело: UN Comtrade

Росія також відіграє дуже важливу роль в українській торгівлі послугами. У 2011 році обіг послуг з Росією був другим за величиною в Україні, поступаючись лише обігу послуг з ЄС. Росія була найбільшим партнером в експорті, в основному завдяки інтенсивним транспортним (трубопровідним) послугам, тоді як частка Росії в імпорті послуг досить мала.

Таблиця 2. Структура торгівлі України послугами, 2010-2011, % від загальної вартості

	Експорт послуг		***Імпорт послуг***		***Обіг послуг***	
	2010	***2011***	***2010***	***2011***	***2010***	***2011***
Росія	44,2	41,1	14,5	15,2	34,8	32,9
ЄС-27	26,8	26,1	54,0	53,6	35,5	34,7

Джерело: Укрстат

Станом на кінець 2011 року на Росію припадало 7,3% від загального обсягу ввезених прямих іноземних інвестицій (ПІІ) в Україну, тоді як частка ЄС становила близько

80% від загального обсягу. Дві третини російських ПІІ були спрямовані в фінансовий сектор.

2.2 Торговельний режим

Поточний торговельний режим між Україною та Росією визначається положеннями двосторонньої угоди про вільну торгівлю (ЗВТ), підписаної в 1993 році,[1] і низкою інших галузевих угод.

Угода про ЗВТ стосується торгівлі товарами і спрямована на створення безмитної торгівлі, дозволяючи при цьому деякі винятки. Продукти, на які не поширюється режим вільної торгівлі, є об'єктом режиму найбільшого сприяння (РНС).

Угода передбачає два види винятків. По-перше, взаємні виключення застосовуються в якості відповіді на експортні мита, квоти і ліцензії, встановлені торговельним партнером. В Росії в перелік продукції, що підлягає обкладенню експортним митом, у 2011 році було включено 23 категорії і більш ніж 500 тарифних позицій за 10-значною Товарною номенклатурою Росії. В перелік увійшли рибна продукція, мінеральні продукти, у тому числі нафта і газ, добрива, лісоматеріали, брухт чорних та кольорових металів тощо.[2] В Україні вивізні мита застосовуються щодо худоби, шкіри, природного газу, брухту чорних і нечорних металів та насіння соняшнику.

По-друге, є виключення, перелічені в окремих Протоколах угоди. Відповідно до Протоколу від 4 жовтня 2001 року цукор, алкоголь, сигарети та сигари, а також окремі кондитерські вироби виключаються з режиму вільної торгівлі між Україною і Росією.

Інструменти захисту торгівлі є ще одним важливим компонентом торговельного режиму. Станом на березень 2012 року сім заходів торговельного захисту, включаючи чотири антидемпінгові та три спеціальні заходи, були застосовані стосовно української продукції в рамках Митного союзу Росії, Білорусі і Казахстану (РБК МС). Спочатку всі ці заходи були запроваджені в Росії, але в кінці 2011 - на початку 2012 року їх застосували і решта країн Митного союзу.

Крім того, РБК МС ініціював спеціальне розслідування проти українських виробників графітових електродів. Розслідування було розпочате в серпні 2011 року, і його завершення було заплановане в травні 2012 року.

Станом на травень 2012 року Україна застосувала шість антидемпінгових заходів щодо товарів з Росії і два спеціальні заходи, що частково впливають на Росію. Крім того, українські виробники ініціювали кілька розслідувань, що стосуються російських виробників, в тому числі антидемпінгове розслідування відносно імпорту листового флоат-скла з Білорусі, Росії, Болгарії, Польщі та Туреччини, і спеціальне розслідування стосовно імпорту легкових автомобілів незалежно від країни походження.

[1] Угода між урядами України і Російської Федерації про вільну торгівлю, підписана 24 червня 1993 року, набрання чинності – 21 лютого 1994 року. Доступно на: http://zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=643_009

[2] Експортні мита станом на 3 грудня 2011 року. Доступно на: http://base.garant.ru/108095/

Таблиця 3. Заходи торговельного захисту, що діють в торгівлі між Україною та Росією станом на травень 2012 року

	Україна		Росія / РБК МС	
	Заходи торговельного захисту	Розслідування	Заходи торговельного захисту	Розслідування
Антидемпінгові	6	1	4	0
Спеціальні	2	1	3	1
Всього	**8**	**2**	**7**	**1**

Джерело: Міністерство економічного розвитку та торгівлі, доступно за посиланням http://www.me.gov.ua/control/uk/publish/category/main?cat_id=34786

Особливою складовою торговельних відносин між Україною і Росією є торговельні конфлікти. Останній конфлікт стався взимку 2012 року стосовно української молочної продукції. В лютому Росія призупинила імпорт сиру семи українських виробників.[3] Формальним приводом для торговельних обмежень було забезпечення безпечності та якості харчових продуктів. Зокрема, російська влада повідомила про наявність пальмової олії в українських сирах. Станом на середину травня Росспоживнагляд провів низку перевірок українських підприємств, але експорт сирів до Росії відновився лише частково. Подібний конфлікт стався в 2006 році, тоді українські виробники сирів втратили значну частку ринку в Росії.

Підсумовуючи, Росія є дуже важливим партнером України, як у торгівлі товарами, так і послугами. Формально торговельний режим між країнами ліберальний завдяки угоді про ЗВТ, підписаній в 1993 році. Проте фактичні торговельні відносини затьмарені обмеженою сферу застосування ЗВТ, виключеннями, а також торговельними конфліктами. Недавні зміни в торговельному режимі Росії, особливо майбутнє членство в СОТ, створюють великі можливості для поліпшення торговельних стосунків і сприяння торгівлі.

3. Останні зміни в торговельному режимі Росії та їх наслідки для України

3.1 Митний союз Росії, Білорусі та Казахстану

3.1.1 Огляд

Росія, Білорусія і Казахстан підписали Угоду про створення єдиної митної території та формування Митного союзу (далі Угода) у жовтні 2007 року в рамках процесу інтеграції Євразійського економічного співтовариства (ЄврАзЕС). У 2009 році Міждержавна рада ЄврАзЕС використала Угоду та інші міжнародні договори, укладені Росією, Білорусією і Казахстаном, щоб сформувати правову базу для Митного союзу[4] як єдиного зобов'язання.[5]

У разі конфлікту угоди Митного союзу, як міжнародні договори, матимуть переважну силу над положеннями федеральних законів та іншими нормативно-правовими актами Росії, за винятком Конституції Росії і федеральних конституційних законів.

[3] Нів'євський О. «Суперечка щодо торгівлі молокопродукцією: початок нової торгової війни?» Тема місяця МЕМУ: Торгова війна, №3 (137), березень 2012 року

[4] Рішення Міждержавної ради ЄврАзЕС № 14, 27 листопада 2009 року

[5] Єдине зобов'язання означає, що вихід з будь-якої з цих угод автоматично призведе до виходу з усіх угод.

Формування РБК МС почалось 1 січня 2010 року з запровадження спільних ввізних мит. Наступний великий крок відбувся 1 липня 2010 року, коли набув чинності Митний кодекс МС,[6] почала працювати Комісія Митного союзу, і було скасовано митне оформлення товарів, що походять з країн-членів МС. Нарешті, в середині 2011 року було створено спільний прикордонний контроль в рамках МС.

РБК МС регулюється такими органами:

- Міждержавна рада ЄврАзЕС, до складу якої входить Рада глав держав і Рада глав урядів;
- Суд ЄврАзЕС;
- Комісія МС, постійний керівний орган МС; і
- Секретаріат Комісії МС.

Відповідно до статті 7 Угоди, рішення Комісії МС є обов'язковими для сторін Митного союзу. Рішення Комісії можуть бути прийняті більшістю у дві третини голосів або консенсусом, коли розглядаються міжнародні договори, що становлять правову базу МС.

Країни-члени РБК МС мають такі частки голосів: Росія - 57% голосів, Казахстан - 21,5%, Білорусь - 21,5%. Якщо один з учасників не погодився з рішенням, прийнятим Комісією МС, Міждержавна рада (Рада глав держав) може переглянути рішення за письмовою заявою учасника МС і прийняти остаточне рішення на основі консенсусу.

Положення угод СОТ і зобов'язання Росії перед СОТ будуть вбудовані в правову базу Митного союзу і стануть частиною єдиного зобов'язання. Це робиться у відповідності до Угоди про функціонування Митного союзу в рамках багатосторонньої торговельної системи, яка була укладена і ратифікована Росією, Білоруссю і Казахстаном у 2011 році. Відповідно до цієї Угоди країни-учасниці Митного союзу зобов'язані при укладанні міжнародних договорів в рамках МС забезпечувати відповідність договорів МС зобов'язанням кожного учасника Митного союзу перед СОТ. Аналогічним чином, коли керівні органи МС приймають і виконують рішення МС, ці нормативні акти мають відповідати зобов'язанням перед СОТ.

Відповідно до Угоди, країни-члени РБК МС уніфікували регулювання в сфері торгівлі в декількох основних напрямках:

1) Тарифи у зовнішній торгівлі;
2) Нетарифні заходи в торгівлі товарами з третіми країнами, в тому числі встановлення кількісних заходів, ліцензування, інструменти захисту торгівлі, розробка загальних технічних регламентів, санітарних і фіто-санітарних норм тощо;
3) Єдине митне регулювання та митні процедури, а також
4) Створення єдиного режиму торгівлі з третіми країнами.

Митний союз в першу чергу орієнтований на торгівлю товарами, залишаючи осторонь питання торгівлі послугами та інші пов'язані з торгівлею питання. Подальша гармонізація регуляторних питань передбачена на наступному етапі регіональної інтеграції Росії, Білорусії і Казахстану.

Росія, Білорусь і Казахстан розпочали створення Єдиного економічного простору (ЄЕП) з 1 січня 2012 року. Такий рівень інтеграції, як очікується, передбачатиме спільну політику в таких сферах, як макроекономічна політика, політика у сфері конкуренції, державної допомоги, захист прав інтелектуальної власності, політика валютного курсу, міграційна політика тощо. На сьогодні законодавча база ЄЕП включає 17 договорів. У лютому 2012 року було створено Євразійську економічну

[6] Доступно на: http://tsouz.ru/news/Documents/Custom_Union_Glaziev1.pdf

комісію як наднаціональний орган зі значними повноваженнями для координації діяльності ЄЕП.[7]

На сьогодні двосторонні угоди про ЗВТ, укладені Росією, Білоруссю і Казахстаном з третіми країнами, залишаються чинними, допоки вони не будуть переглянуті Комісією Митного союзу.

3.1.2 Наслідки для України

Створення РБК МС достатньо обмежено впливає на торгівлю України, оскільки торговельні відносини з країнами-учасницями, що підписали МС, визначаються, передусім, двосторонніми угодами про вільну торгівлю. Разом з тим, РБК МС створив деякі вигоди та спричинив певні втрати для України. Країна отримає такі переваги:

A. **Створення єдиного торговельного партнера** завдяки єдиній митній території і спільному режиму торгівлі товарами між Росією, Білоруссю і Казахстаном. Це спростило торговельні відносини та знизило витрати, особливо в торгівлі з Казахстаном.

B. **Поширення угод СОТ і зобов'язань Росії перед СОТ на всі країни-члени Митного союзу.** В результаті не тільки Росія, але і Білорусь, і Казахстан застосовуватимуть правила і практики СОТ в їхньому торговельному законодавстві в сферах, охоплених правовою базою МС, підвищуючи передбачуваність та прозорість середовища торгівлі в цих країнах для України.

Водночас Україна стикається з певними викликами, які пов'язані зі створенням МС, як-то:

A. **Поширення наявних та майбутніх заходів торговельного захисту, що застосовуються однією країною-членом МС, на всі країни-учасниці.** Зокрема, наприкінці 2011 - початку 2012 року антидемпінгові та захисні заходи, що застосовуються Росією щодо української продукції, були застосовані як заходи МС.

B. **Зниження цінової конкурентоспроможності українських виробників** по відношенню до їх білоруських та казахських конкурентів завдяки тому, що Росія надала пільги у сфері експортного мита для країн-учасниць РБК МС.

C. **Достатньо наполегливе запрошення приєднатися до РБК МС** відповідно до принципу *Qui non est nobiscum, adversus nos est («хто не з нами, той проти нас»).* Водночас для України членство в МС не відповідає стратегічній меті регіональної інтеграції країни.[8]

Поточний сукупний економічний вплив створення РБК МС на Україну видається незначним, зважаючи на продовження зростання обсягів торгівлі та факт, що більшість питань у торгівлі товарами надалі регулюється двосторонніми угодами про вільну торгівлю та іншими галузевими угодами. Однак потрібні подальші дослідження для вивчення потенційного впливу на Україну поглиблення економічної інтеграції між Росією, Білоруссю та Казахстаном.

---

[7] Вінокуров Є., Лібман О. «Пострадянський інтеграційний прорив» Росія в глобальній політиці, 2 травень 2012 року. Доступно на http://www.globalaffairs.ru/number/Postsovetskii-integratcionnyi-proryv-15529

[8] Дивіться детальніше в «Кількісна оцінка варіантів регіональної інтеграції України: глибока та всеосяжна зона вільної торгівлі з ЄС чи митний союз з Росією, Білоруссю та Казахстаном», Вероніка Мовчан і Рікардо Джуччі, консультативна робота РР 05, листопад 2011. Доступно на: http://www.ier.com.ua/en/publications/consultancy_work/archive_2011/?pid=3107

3.2 Угода про ЗВТ між країнами СНД

3.2.1 Огляд

Необхідність підписання нової угоди про ЗВТ між країнами СНД для сприяння торгово-економічним відносинам обговорювалася протягом тривалого часу. Перша угода про ЗВТ була підписана в квітні 1994 року. Але вона ніколи не виконувалася належним чином, оскільки кілька сторін, що її підписали, включаючи Російську Федерацію, не ратифікували її.

Низька ефективність "широкої" інтеграції в рамках СНД призвела до активних субрегіональних інтеграційних процесів.[9] Єдина Угода про ЗВТ між країнами СНД була замінена мережею двосторонніх угод про вільну торгівлю. Ці угоди про вільну торгівлю були зосереджені на торгівлі товарами і спрямовані на створення безмитної торгівлі, але дозволяючи винятки. Жодна з цих двосторонніх угод не охоплює сфери послуг або більшості інших пов'язаних з торгівлею питань.

У жовтні 2011 року вісім з одинадцяти країн-членів СНД підписали нову угоду про ЗВТ, до якої не приєднались Азербайджан, Узбекистан і Туркменістан. Щоб угода набрала чинності, усі країни СНД, що підписалися, мають її ратифікувати. Станом на середину травня повний текст Угоди про ЗВТ між країнами СНД з усіма додатками був ратифікований Російською Федерацією.[10]

Положення угоди 2011-го року були більш ретельно розроблені, ніж угода 1994-го, але основні риси існуючих двосторонніх угод про вільну торгівлю були збережені. Як і двосторонні угоди про вільну торгівлю, Угода про ЗВТ між країнами СНД орієнтована на торгівлю товарами, не охоплює торгівлю послугами і приділяє мало уваги іншим пов'язаним з торгівлею питанням. Крім того, в Угоді про ЗВТ між країнами СНД збережено більшість - хоча і не всі – з існуючих торгових винятків щодо імпортних та експортних мит.

Менше з тим, є кілька особливостей нової Угоди про ЗВТ. По-перше, вона не підтримує принцип взаємності виключень. Наприклад, у двосторонній угоді про вільну торгівлю між Україною і Росією виключення деяких продуктів з режиму вільної торгівлі однією стороною означає, що інша сторона застосовуватиме режим найбільшого сприяння для цього продукту. Це не стосується нової Угоди про ЗВТ. Зокрема, продукція, що підлягає обкладенню експортним митом в одній країні, залишається в вільній торгівлі іншої країни, що підписала Угоду, що у такий спосіб сприяє лібералізації торгівлі.

По-друге, в Угоді про ЗВТ між країнами СНД міститься виключний перелік імпортних і експортних мит, а також зобов'язання їх не збільшувати. Більш того, будь-яке зниження експортних мит щодо третьої сторони має бути застосовано до всіх країн, що підписали Угоду, окрім випадку, коли ця перевага надається в рамках інших регіональних торговельних угод. Крім того, країни, що підписали Угоду про ЗВТ, домовилися налагодити регулярний діалог щодо скорочення та ліквідації експортних мит. Ці положення сприяють підвищенню прозорості в торгових відносинах і створюють чіткі правові підстави для діалогу про подальшу лібералізацію торгівлі.

По-третє, Угода про ЗВТ між країнами СНД передбачає, що торгівля товарами в рамках СНД відбуватиметься у відповідності до правил і практик СОТ. Посилання на відповідні угоди СОТ, включені в положення Угоди, стосуються національного режиму, кількісних обмежень, свободи транзиту, антидемпінгових і спеціальних заходів, субсидій і компенсаційних заходів, технічних бар'єрів у торгівлі, санітарних і фіто-санітарних заходів. Це пов’язує Угоду про ЗВТ між країнами СНД з глобальною торговельною системою, створюючи спільне регуляторне середовище між членами і не-членами СОТ.

---

[9] Бураковський І. (2003) «Економічна інтеграція і безпека на пострадянському просторі» // Мечі і орала: Економіка безпеки в Білорусі та Україні. За ред. Роберта Легволда і Селести А. Уолландер

[10] Див. http://ntc.duma.gov.ru/duma_na/asozd/asozd_text.php?nm=21-%D4%C7&dt=2012

Нарешті, Угода про ЗВТ забезпечує механізм для вирішення торговельних суперечок, у тому числі встановлює терміни для вирішення торговельних спорів. Це також підвищує якість Угоди та її потенційну ефективність.

Разом з тим, деякі положення Угоди про ЗВТ 2011-го року можуть зашкодити ратифікації Угоди. Це стосується, перш за все, Додатку 6 Угоди про ЗВТ між країнами СНД, котрий вимагає:

"У разі якщо участь однієї з Сторін [що підписала угоду] в угоді, що зазначена в пункті 1 статті 18 [тобто, в іншій регіональній торговельній угоді], призводить до збільшення імпорту з такої країни в таких кількостях, що завдають шкоду або можуть зашкодити промисловості Митного союзу, країни-члени Митного союзу, без шкоди для застосування статей 8 і 9 цієї Угоди [ці статті відносяться до застосування антидемпінгових, спеціальних та компенсаційних заходів] після відповідних консультацій Сторонами, залишають за собою право встановлювати мита на імпорт відповідних товарів з такої першої Сторони у розмірі ставки режиму найбільшого сприяння".

Існує кілька застережень щодо положень Додатку 6:

A. Право застосовувати вказаний механізм надається тільки Митному союзу, а не будь-якій країні, що підписала Угоду про ЗВТ.

B. Механізм для визначення причинного зв'язку між участю країни, що підписала Угоду, в інших регіональних торговельних угодах та імпортом до Митного союзу не визначений, що викликає занепокоєння з приводу можливої упередженості прийнятих рішень.

C. Право встановлювати ввізне мито у розмірі ставки РНС з'являється після консультацій, а не після офіційного розслідування.

D. Створення додаткової процедури торговельного захисту для задоволення потреб Митного союзу видається дивним, враховуючи той факт, що Угода про ЗВТ між країнами СНД пропонує великий список стандартних інструментів захисту торгівлі, включаючи застосування антидемпінгових, спеціальних та компенсаційних заходів відповідно до правил СОТ (Статті 8 і 9), а також механізм вирішення торгових спорів (Стаття 19).

В цілому, положення Додатку 6 видаються незбалансованими, слугуючи інтересам країн-членів РБК МС, і можуть бути використані як механізм стримування сторін, що підписали Угоду про ЗВТ, від підписання інших регіональних торговельних угод, як-то ЗВТ з ЄС.

3.2.2 Наслідки для України

Україна може отримати кілька важливих переваг від членства в Угоді про ЗВТ між країнами СНД, якщо угода буде ратифікована усіма сторонами і набере чинності. Ці переваги включають:

A. **Дотримання принципів і норм СОТ**. Угода про ЗВТ між країнами СНД пов’язує торговельне середовище в рамках СНД з правилами і нормами СОТ, до яких Україна вже приєдналася.

B. **Додаткова запорука вільної торгівлі**. Угода може служити додатковою гарантією проти створення бар'єрів в торгівлі в рамках СНД, підтвердивши інтерес країн-членів у вільній торгівлі. Крім того, це призводить до деякого зниження наявних торгових бар'єрів.

C. **Передбачуваність**. Угода про ЗВТ між країнами СНД передбачає чіткий перелік імпортних та експортних виключень, збільшуючи передбачуваність торговельних відносин.

Разом з тим, Угода про ЗВТ між країнами СНД є неповністю збалансованою, надаючи додаткове право Митним союзам - насамперед РБК МС - використовувати режим найбільшого сприяння щодо імпорту з країн, що підписали інші регіональні

торговельні угоди, наприклад, щодо імпорту з України після того, як вона ратифікує угоду про створення глибокої та всеосяжної ЗВТ з ЄС.

Ще невідомо, чи нова Угода про ЗВТ між країнами СНД в нинішньому вигляді буде ратифікована країнами, що її підписали. Для України рекомендується ратифікувати Угоду про ЗВТ без Додатку 6. Інакше значення Угоди про ЗВТ в рамках СНД може бути істотно знецінене.

3.3 Членство Росії в СОТ

3.3.1 Огляд

Після 18-річного марафону Росія успішно завершила переговори про членство в СОТ схваленням пакету про приєднання на восьмій Конференції міністрів у грудні 2011 року. [11] Росія стане членом СОТ до кінця серпня 2012 року. Відповідно до стандартних процедур повноправне членство вимагає ще двох кроків. По-перше, Росія повинна ратифікувати пакет про приєднання протягом 220 днів після рішенням Міністерської конференції, тобто до 22 липня 2012 року. По-друге, секретаріат СОТ повинен отримати повідомлення про ратифікацію. Росія стане членом через 30 днів після повідомлення.

Особливі зобов'язання Росії перед СОТ, викладені в доповіді Робочої групи, включають:

A. **Покращення доступу на ринки товарів.** В середньому, кінцеві зв'язані ставки ввізних мит (ставки РНС) будуть приблизно на 20% нижчі, ніж поточні ставки РНС (Таблиця 4). Кінцеві тарифи будуть зв'язані на нульовому рівні для бавовни і продукції інформаційних технологій.

   Близько третини кінцевих зв'язаних тарифів будуть застосовуватися на дату приєднання. Перехідні періоди для решти тарифних ліній становлять від трьох до восьми років. Найдовший перехідний період встановлюється на свинину (8 років) і легкові автомобілі, вертольоти і цивільні літаки (7 років).

   Тарифні квоти будуть застосовані до яловичини, свинини, птиці та деяких кисломолочних продуктів.

Таблиця 4. Поточні та кінцеві зв'язані ставки ввізних мит в Росії

	Поточна ставка, % в середньому	Кінцева зв'язана ставка, % в середньому
Всі продукти	10,0	7,8
Зокрема:		
Сільськогосподарська продукція	13,2	10,8
Промислова продукція	9,5	7,3

Джерело: СОТ, http://www.wto.org/english/thewto_e/acc_e/a1_russie_e.htm

B. **Поліпшення доступу на ринки послуг.** Росія взяла на себе конкретні зобов'язання з 116 підгруп послуг, об'єднаних в 11 груп. Зокрема, іноземні страхові компанії матимуть змогу відкривати філії через 9 років після вступу Росії до СОТ, а іноземні банки зможуть створювати дочірні підприємства. В окремих банківських установах не буде обмеження на іноземний капітал, але

[11] Доступно на: http://www.wto.org/english/thewto_e/acc_e/a1_russie_e.htm

в цілому іноземний капітал у банківській системі обмежуватиметься на рівні 50%.

C. **Визначення максимального рівня експортних мит** на більш ніж 700 тарифних позицій, в тому числі деякі рибні продукти, мінеральне паливо і олії, сиру шкіру і шкіру, деревину і целюлозу і папір та кольорові метали.

D. **Обмеження на сільськогосподарські субсидії, які викривлюють торгівлю.** Агрегований показник підтримки не буде перевищувати 9 млрд дол. США в 2012 році і поступово знижуватиметься до 4,4 млрд дол. США до 2018 року. Крім того, щоб уникнути надмірної концентрації підтримки окремих продуктів, до 2017 року щорічна підтримка певних продуктів не повинна перевищувати 30% від підтримки сільського господарства, що надається не для специфічних продуктів. Росія зобов'язалася з моменту приєднання до СОТ не застосовувати експортні сільськогосподарські субсидії і скасувати звільнення від сплати ПДВ, що застосовується до певної вітчизняної сільськогосподарської продукції.

E. **Ціноутворення на енергоносії, що базується на основі звичайних комерційних міркувань** для діяльності виробників і дистриб'юторів природного газу. Ціна для домашніх господарств та інших некомерційних користувачів надалі регулюватиметься на основі внутрішніх міркувань щодо соціальної політики.

F. **Узгодження розробки та застосування санітарних і фіто-санітарних (СФС) заходів з Угодою СФС СОТ та іншими міжнародними нормами.** Зокрема, Росія буде розробляти і застосовувати міжнародні стандарти санітарних і фіто-санітарних заходів через членство і активну участь в Кодексі Аліментаріус, Всесвітній організації охорони здоров'я тварин (МЕБ) і Міжнародній конвенції із захисту рослин. Причини призупинення, анулювання або відмови від дозволу на імпорт будуть відповідати міжнародним стандартам, рекомендаціям і керівним принципам, а також Угодам СФС СОТ.

   При цьому Росія зобов'язалася не призупиняти імпорт від організацій на основі результатів інспекції на місці, перш ніж Росія надасть країні-експортеру можливість запропонувати заходи щодо виправлення становища, за виключенням випадків, коли імпорт представляє серйозну небезпеку для здоров'я людини чи тварин.

G. **Пристосування системи технічного регулювання до положень Угоди ТБТ СОТ.** Російська Федерація взяла зобов’язання щодо узгодження з Угодою ТБТ СОТ всього законодавства, що стосується технічних регламентів, стандартів і процедур оцінки відповідності. Росія зобов'язалася використовувати міжнародні стандарти для розробки технічних регламентів, за виключенням випадків, коли вони є неефективними або не забезпечують виконання поставленої мети.

H. **Підвищення захисту пов’язаних з торгівлею прав інтелектуальної власності.** Російська Федерація буде повною мірою застосовувати положення Угоди ТРІПС з моменту вступу до СОТ.

I. **Підвищення прозорості.** Росія зобов'язалася швидко оприлюднювати все торговельне законодавство, до його прийняття, і забезпечити достатній період часу, не менш ніж 30 днів, щоб країни-члени мали можливість на коментарі, за винятком екстрених випадків. Крім того, Росія зобов'язалася створити орган обробки запитів і нотифікацій для сприяння реалізації принципу прозорості.

Крім того, як і всі члени СОТ, Росія буде зобов'язана слідувати правилам і практиці, встановленими багатосторонніми угодами СОТ.

Очікується, що членство в СОТ буде вигідним для економіки Росії, створюючи нові можливості для внутрішніх та іноземних інвесторів. За оцінками Світового банку,

вступ до СОТ може збільшити ВВП Росії на 3,7% протягом 2012-2016 років та на 11% протягом 2012-2021 років.[12]

3.3.2 Наслідки для України

Очікується, що членство Росії в СОТ матиме позитивний кумулятивний вплив на торговельні відносини між Україною і Росією.

У зв'язку з існуванням угоди про ЗВТ між Україною і Росією, переваги України від лібералізації російських мит будуть досить обмеженими і пов'язані головним чином з тарифними позиціями, що виключені з режиму вільної торгівлі.

Разом з тим, Україна могла б виграти від інших змін в торговельному режимі. Переваги для України стосуватимуться:

A. **Підвищення передбачуваності торговельного середовища**. З моменту вступу до СОТ Росія будуватиме своє торговельне законодавство у відповідності до Угоди СОТ, її експортні та імпортні мита будуть зв'язані, і вона застосовуватиме ТБТ та СФС заходи відповідно до міжнародних стандартів, рекомендацій і керівних принципів СОТ.

B. **Побудова торговельного законодавства країн на основі однакових міжнародних принципів.** Членство Росії в СОТ означає, що Україна і Росія будуть належати до глобальної торговельної системи і будуватимуть своє національне торговельне законодавство за однаковими принципами, вбудованими в цю систему.

C. **Поява незалежної платформи для вирішення торговельних суперечок.** Торговельні відносини між Україною та Росією часто затьмарені торговельними конфліктами. Членство в СОТ обох сторін торговельного конфлікту дає можливість вирішити його за допомогою органів врегулювання суперечок СОТ.

D. **Поліпшення доступу до ринку послуг.** Дедалі більше значення торгівлі послугами і досить широкі зобов'язання Росії щодо лібералізації торгівлі у сфері послуг створюють нові можливості для бізнесу як для України, так і для інших членів СОТ.

Крім того, як уже згадувалося раніше, членство Росії в СОТ буде означати узгодження пов'язаного з торгівлею законодавства і практик в РБК МС з правилами СОТ, хоча Білорусь і Казахстан ще досі ведуть переговори про приєднання до СОТ.

4. Висновки

Російська Федерація – найбільший торговельний партнер України – знаходиться в процесі зміни торговельного режиму. З одного боку, регіональні інтеграційні процеси в рамках СНД прискорились завдяки створенню РБК МС та підписанню в 2011 році Угоди про ЗВТ між країнами СНД. З іншого боку, Росія лише в двох формальних кроках від повноправного членства в СОТ і, як очікується, стане повноправним членом щонайпізніше до кінця серпня.

Аналіз цих змін свідчить, що з усіх змін вступ Росії до СОТ принесе найсуттєвішу вигоду для України. Зокрема, Торговельна політика Росії має стати прозорішою і більш передбачуваною. Вона відповідатиме міжнародним стандартам та практиці, що також застосовуються Україною. Крім того, вступ Росії до СОТ встановить спільну незалежну платформу для вирішення торговельних суперечок, що досить часто відбуваються у відносинах між країнами.

Вплив на Україну регіональних інтеграційних ініціатив в рамках СНД видається менш прямолінійним. Угода про ЗВТ між країнами СНД має ряд позитивних рис, у тому

[12] Russia's WTO Membership Will Lead to Winners and Losers Among Domestic Non-Financial Corporates. Moody's Investors Service, 14 березня 2012

числі збільшення ясності і передбачуваності торговельного режиму та узгодженість з принципами СОТ. Проте, Угода є неповністю збалансованою, і деякі з її положень – в разі ратифікації – можуть зашкодити участі України в інших регіональних торговельних інтеграційних ініціативах, таких як створення глибокої і всеосяжної ЗВТ з ЄС. Відповідно, для України рекомендується ратифікувати Угоду про ЗВТ без Додатку 6.

Що стосується відносин з РБК МС, наявність двосторонніх угод про вільну торгівлю, а також майбутня Угода про ЗВТ між країнами СНД, в значній мірі нейтралізують для України наслідки його створення. Разом з тим, Україна страждає від розширення заходів торговельного захисту, що застосовуються однією зі сторін МС, на всі країн-членів МС, а також наполегливого запрошення приєднатися до МС. Втім, членство Росії в СОТ може зробити Митний союз більш стабільним та передбачуваним торговельним партнером.

Таким чином, поточні зміни в торговельному режимі Росії, найвірогідніше, принесуть переваги для України, ніж нанесуть шкоду.

Перелік останніх Консультативних робіт

- Коригування цін на газ для розкриття економічного потенціалу України, Йорг Радеке і Рікардо Джуччі, консультативна робота PP 02, березень 2012
- Підвищення енергоефективності в Україні: зменшення регулювання та стимулювання енергозбереження, Франк Майсснер, Дмитро Науменко і Йорг Радеке, консультативна робота PP 01, січень 2012
- Кількісна оцінка варіантів регіональної інтеграції України: глибока та всеосяжна зона вільної торгівлі з ЄС чи митний союз з Росією, Білоруссю та Казахстаном, Вероніка Мовчан і Рікардо Джуччі, консультативна робота PP 05, листопад 2011
- Пропозиції щодо детінізації економіки України, Юрген Ерке, Олександра Бетлій, Роберт Кірхнер, Рікардо Джуччі, консультативна робота PP 04, червень 2011 року
- Регулювання щодо нетрадиційного газу в ЄС: висновки для України, Франк Майсснер та Дмитро Науменко, консультативна робота PP 03, квітень 2011 року
- Банківський сектор в Україні: минулі події та майбутні виклики, Роберт Кірхнер, Рікардо Джуччі, Сайрус де-ла Рубія та Віталій Кравчук, консультативна робота PP 02, березень 2011 року
- Пенсійна реформа в Україні. Коментарі до головних положень проекту закону №7455, Рікардо Джуччі та Олександра Бетлій, консультативна робота PP 01, лютий 2011 року
- Кредитні бюро в Україні: аналіз та рекомендації, Роберт Кірхнер, Рікардо Джуччі і Віталій Кравчук, консультативна робота PP 07, грудень 2010

Перелік останніх Аналітичних записок

- Валютна політика в Україні: Оцінка і рекомендації, Рікардо Джуччі і Роберт Кірхнер, аналітична записка 1, березень 2012
- Рівноважний валютний курс в Україні: Оцінка значення та рекомендації для 2011/2012 років, Енцо Вебер, Роберт Кірхнер і Рікардо Джуччі, аналітична записка 18, листопад 2011
- Залучення іноземних інвестицій в Україну: кількісні та якісні аспекти, Рікардо Джуччі і Роберт Кірхнер, аналітична записка 17, листопад 2011
- Податковий принцип, органи влади та огляд німецької системи оподаткування, рекомендації для України, Даніела Хайтеле, Томас Оттен, аналітична записка 16, листопад 2011
- Основи, методи стягнень та контролю ПДВ та потенційна можливість впровадження в Україну, Даніела Хайтеле, Томас Оттен, аналітична записка 15, листопад 2011
- Агентство із залучення інвестицій в Україну: на шляху до ринкового підходу, Рікардо Джуччі, аналітична записка 14, жовтень 2011
- Система оскарження та засоби захисту прав у зв'язку з податковими вимогами: досвід Німеччини та рекомендації для України, Д-р Юліан Ріс, аналітична записка 13, жовтень 2011
- Сегментований ринок природного газу в Україні. Аналіз і рекомендації щодо політики, Рікардо Джуччі і Георг Захманн, аналітична записка 12, серпень 2011

Всі роботи є у відкритому доступі на сайті Німецької консультативної групи http://beratergruppe-ukraine.de/?content=publikationen/beraterpapiere (з питань отримання регулярної розсилки, контактуйте info@beratergruppe-ukraine.de) та на сайті Інституту економічних досліджень та політичних консультацій http://www.ier.com.ua/ua/arhives_papers.php (з питань, які виникають, звертайтесь до: institute@ier.kiev.ua)